

ZNA NOSTI I UMJET NOST ODGOJA

Praktični priručnik o suvremenom odgoju
za roditelje i odgojitelje

**Gordana Buljan Flander
i suradnici**

II. prošireno izdanje

Naklada Geromar

Naziv djela:

Gordana Buljan Flander i suradnici

Znanost i umjetnost odgoja: Praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgojitelje

2. prošireno izdanje

Glavna urednica: prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander

Izvršne urednice: Tea Brezinščak i Mia Roje

Autori (abecednim redoslijedom): Marija Bogadi, Vlatka Boričević Maršanić, Ivana Božić Knež, Tea Brezinščak, Iva Buconjić, Gordana Buljan Flander, Marija Crnković, Renata Ćorić Špoljar, Valentina Devčić, Tena Erceg, Renata Fridrih, Sara Gotovac, Hana Hrpka, Swea Jelić Tuščić, Sanja Jusufbegović, Vesna Katalinić, Marjeta Knez Turčinović, Dora Kralj, Vlatka Križan, Mirna Galinec Lokas, Božena Perić, Krešimir Prijatelj, Iva Pupić, Ana Raguž, Ines Rezo Bagarić, Mia Roje Đapić, Ella Selak Bagarić, Vanja Slijepčević Saftić, Dominik Šmida, Nikolina Škrlec, Ana Marija Španić, Domagoj Štimac, Jelena Tomić, Maks Vinščak, Petra Vitković, Anamaria Vuić

Recenzenti:

prof. dr. sc. Vesna Bilić

prof. dr. sc. Predrag Zarevski

Nakladnik:

Geromar d.o.o.

Zdenci 3/1, 10 437 Bestovje

Kontakt: + 385 92 372 1777, geromar.office@gmail.com

Za nakladnika:

Snježana Ivić Gerovac, direktorica

© Copyright Geromar d.o.o. 2021. Sva prava pridržana. Niti jedan dio ove knjige ne može biti objavljen ili pretisnut ili pohranjen u sustavu za reproduciranje niti biti prenošen u bilo kojem obliku bez prethodne suglasnosti nakladnika i vlasnika autorskih prava.

Grafička urednica: Kata Ivanković Marić

Dizajn naslovnice: Marijana Omazić Hrzić i Benedetta Agostoni

Ilustracije: Izvorni dječji crteži i dječje poruke odraslima iz arhive Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, Franka Maras

Lektura: Zlatko Varović

Fotografije: Privatne fotografije, iStock i Shutterstock

Zahvaljujemo roditeljima koji su nam ustupili fotografije iz svoje privatne arhive.

Tisak: Kerschoffset d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-48367-5-0

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem.

Gordana Buljan Flander i suradnici

Znanost i umjetnost odgoja

Praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgojitelje

Sveta Nedelja, 2021.

2. prošireno izdanje

Sadržaj

Predgovor	11
<i>akademkinja Mirna Šitum</i>	

Iz recenzija	13
<i>prof. dr. sc. Vesna Bilić, prof. dr. sc. Predrag Zarevski</i>	

Uvod	17
<i>prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander</i>	

I. TEMELJI RODITELJSTVA

Roditeljstvo nekad i danas	21
<i>Gordana Buljan Flander i Renata Ćorić Špoljar</i>	

Odluka na roditeljstvo	31
<i>Sanja Jusufbegović, Ella Selak Bagarić i Maks Vinščak</i>	

II. RAZVOJNE TEME

Emocionalni razvoj djeteta	47
<i>Tea Brezinščak i Mia Roje Đapić</i>	

Motorički razvoj djeteta u ranoj dobi	65
<i>Domagoj Štimac i Ivana Božić Knež</i>	

Misaoni razvoj	75
<i>Mia Roje i Gordana Buljan Flander</i>	

Razvoj govora	89
<i>Renata Fridrih</i>	

Spolni razvoj djece	99
<i>Marija Crnković, Marjeta Knez Turčinović i Mia Roje Đapić</i>	
Vežite se, polijećemo! Izazovi adolescencije	111
<i>Gordana Buljan Flander, Tea Brezinščak i Ana Marija Španić</i>	
Nadareno dijete: Prilike i izazovi u odrastanju	111
<i>Krešimir Prijatelj, Gordana Buljan Flander i Nikolina Škrlec</i>	

III. BRIGA O MALOM DJETETU

Privrženost	139
<i>Gordana Buljan Flander</i>	
Kako brinuti o bebi	157
<i>Vanja Slijepčević Saftić</i>	
Vrijeme je za spavanje	175
<i>Gordana Buljan Flander i Tena Erceg</i>	
Bitke za stolom: prehrana djece u ranoj dobi	189
<i>Tena Erceg, Gordana Buljan Flander i Tea Brezinščak</i>	
Odvikavanje od pelena	201
<i>Vlatka Križan i Ana Raguz</i>	

IV. ODGOJNE TEME

Zašto batina nije izašla iz raja	209
<i>Gordana Buljan Flander</i>	
Dječja prava i odgovornosti	225
<i>Jelena Tomić i Gordana Buljan Flander</i>	
Zamka roditeljskih očekivanja	235
<i>Gordana Buljan Flander i Ines Rezo Bagarić</i>	

V. DIJETE U VRTIĆU I ŠKOLI

Prilagodba na vrtić.....	245
<i>Mirna Galinec Lokas i Božena Perić</i>	
Dijete u školi	261
<i>Sanja Jusufbegović i Dora Kralj</i>	
Odabir zanimanja: Što ću biti kad odrastem?	287
<i>Swea Jelić Tuščić i Gordana Buljan Flander</i>	

VI. EMOCIONALNI SVIJET DJECE

Strahovi i anksioznost u dječjoj dobi	309
<i>Tea Brezinščak i Ana Marija Španić</i>	
Pobune u dječjoj dobi.....	333
<i>Gordana Buljan Flander i Sara Gotovac</i>	
Ljuttnja.....	347
<i>Mia Roje Đapić i Anamarija Vuić</i>	
Gubitak, tugovanje i oporavak	363
<i>Hana Hrpka, Iva Buconjić i Tea Brezinščak</i>	
Stres iz dječje perspektive	381
<i>Ana Marija Španić i Tea Brezinščak</i>	
Otpornost kod djece.....	401
<i>Gordana Buljan Flander, Dominik Šmida i Tea Brezinščak</i>	

VII. DIJETE U ODNOSU S DRUGIMA

Socijalno kompetentno dijete	419
<i>Dora Kralj i Renata Ćorić Špoljar</i>	
Dolazak novog djeteta u obitelj.....	439
<i>Swea Jelić Tuščić i Gordana Buljan Flander</i>	

Braća i sestre: Najbolji prijatelji, najveći suparnici	451
<i>Gordana Buljan Flander i Swea Jelić Tuščić</i>	

Nasilje među vršnjacima	461
<i>Tea Brezinščak, Ana Marija Španić i Gordana Buljan Flander</i>	

VIII. SVAKODNEVNI ŽIVOT

Očiju uprtih u ekran	489
<i>Tea Brezinščak, Ana Marija Španić i Gordana Buljan Flander</i>	

Igra kao dječji posao	513
<i>Vesna Katalinić i Ana Raguz</i>	

Dijete i sport	525
<i>Dominik Šmida i Domagoj Štimac</i>	

Kućni ljubimci	537
<i>Hana Hrpka i Petra Vitković</i>	

Dijete samo kod kuće	549
<i>Hana Hrpka i Petra Vitković</i>	

Uloga baka i djedova u odrastanju djece	559
<i>Ines Rezo Bagarić i Gordana Buljan Flander</i>	

IX. NAŠA OBITELJ SE MIJENJA

Razvod braka	571
<i>Gordana Buljan Flander</i>	

Pomajka i poočim u životu djeteta	585
<i>Mia Roje Đapić i Gordana Buljan Flander</i>	

Samohrano roditeljstvo	595
<i>Gordana Buljan Flander, Valentina Devčić i Ines Rezo Bagarić</i>	

X. TEŠKOĆE NA PUTU ODRASTANJA

Kada je djetetu potrebna pomoć psihologa	609
<i>Swea Jelić Tuščić i Gordana Buljan Flander</i>	
Dijete i bolest	621
<i>Marija Bogadi i Vlatka Križan</i>	
Poteškoće s kontrolom mokrenja i stolice	635
<i>Marija Bogadi i Vlatka Križan</i>	
Je li to hiperaktivnost?	645
<i>Dora Kralj i Domagoj Štimac</i>	
Samoozljeđivanje u adolescenciji	659
<i>Ines Rezo Bagarić, Mia Roje Đapić i Gordana Buljan Flander</i>	

XI. KUTAK ZA MENE

(Pre)zaposleni roditelji	671
<i>Valentina Devčić, Gordana Buljan Flander i Tea Brezinščak</i>	
Roditeljski stres: zašto i kako brinuti o sebi	685
<i>Ana Marija Španić, Gordana Buljan Flander i Tea Brezinščak</i>	
Roditelji na internetu	685
<i>Ana Raguž, Iva Pupić i Gordana Buljan Flander</i>	
O AUTORIMA	699
KAZALO POJMOVA	709

PREDGOVOR

Jedna od najtežih „domaćih zadaća” koju sam ikada dobila upravo je ovo štivo posvećeno temi koja svakoj ženi predstavlja najveću ljubavnu čežnju, a to je majčinstvo, roditeljstvo. Također, ta tema i majci izaziva stalnu strepnju, sumnju i pitanje je li ostvarila pravu mjeru u kojoj se isprepliću neizmjerena ljubav za koju nikada nije sigurna je li dostatna i, s druge strane, razum koji možemo zvati odgoj, a koji je začim roditeljstva i put pripremanja djeteta za život.

Ja osobno ne mogu pisati recenzije niti osvrt na knjige koje nas uče roditeljstvu i odgoju djece, ne mogu pisati o znanstvenim i stručnim poimanjima roditeljstva koja su usmjerena na dobivanje poželjnog ponašanja djeteta; ništa stručno ne mogu reći ni o zastarjelim metodama sankcioniranja i separacije, ili onim odgojnim teorijama što promiču nagrađivanje i pohvaljivanje djeteta za koje mi se čini da ruše tek izranjajuću vlastitu, autentičnu samosvijest i samopoštovanje koje dolazi iz djeteta samoga i time umanjuje tek probuđeno samopouzdanje koje ima temelje u njegovim iskonskim sposobnostima i postignućima koje čine integriranu osobnost djeteta. Ja naprosto ne želim pisati o odgoju temeljenom na bilo čemu osim na ljubavi!

To, naravno, ne umanjuje težinu izričaja, a napose nesavršenosti opisa ljubavi koja je po činu roditeljstva upravo najsnažniji njen oblik. Iz svih gore iznesenih razloga, u ovom predgovoru pisat ću o sebi i svom doživljaju roditeljstva prema vlastitom iskustvu. Mislim da će taj iskren i posve intiman osvrt biti mjera mog doživljaja tog divnog stanja najvišeg životnog statusa, a istodobno kao moj dar i zahvala autorima i čitateljima ove prekrasne knjige, bez pretenzije da se na bilo koji način uključujem u profesionalni osvrt na teme svakog autora pojedinačno.

Iz vlastitog turbulentnog samačkog života koji me je, stjecajem okolnosti, naučio biti sábranom i hrabrom, mogu reći da je proizašla čvrstoća koja je zaboravila fine nijanse i nježne mirise ljubavi, koja je potisnula božansku poruku u njedrima jedne žene i koja je negirala samu prirodu „običnog” čovjeka, osobito njegova ženskog, Evina oblika. Imala sam osjećaj da nema više nikoga tko bi mogao zaljuljati moje temelje. Ali sam ipak na trenutke znala hladno pomisliti, možda čak i poželjeti: „Ili se taj netko tek morao roditi”.

U jednoj svojoj knjizi novela pisala sam: „...Prolazile su godine traženja nježnijih crta na tuđim licima i dobre volje u tuđim očima. Sve češće sam nailazila na bezvrijedna raskršća

koja su nudila puno putova bez velikog smisla. Mučila me prazna nada i hladnoća pod suncem. I pust život. Željela sam nekoga tko će doći na moja plodna polja i ostati nakon mene, nekoga čije će ručice sijati sjeme i brati plodove na zemlji koju je majka sagorenu oplakivala. Željela sam da me netko zaštiti od žalosti i praznine, nekoga tko će prekinuti život kroz koji sam išla samo snagom navike. Nekoga koga bih naučila svemu lijepom što znam, nekoga koga ću poput najfinije čipke ljubavljtu tkati.” (Tko me je rodio, 2015., Naklada Slap).

A onda se dogodilo čudo! Čudesan osjećaj roditeljstva kakav bi trebao pratiti rođenje svakog djeteta na ovom svijetu, čaroban osjećaj koji se rađa zajedno s djetetom. Zanosna i neizreciva radost koja nas zaogrne neizmjernom, neizrecivom, neopisivom, neusporedivom, nesagledivom i nepotkupljivom ljubavlju!

„...Nisam više bila sama. Prestala je moja muka u tom hodu bez smisla, prestala je moja besmislena pobuna i praznina.

Prvi put sam saznala što je sreća. Osjećam je. Mirišem.

S mojom kćeri nisam spoznala odgovornost, već svoju smrtnost. Počela sam cijeniti život i postala bolji čovjek.

Ona je spona koja me je ponovno povezala s izgubljenim svijetom, moje najsigurnije i najugodnije skrovište. Moja mladost i snaga. Uz moju kćer sam postala bliža sebi.

Svaki dan kad me poljubi, kad se zagrlimo ili se nasmije, osjećam svemir u duši. Od njena nježnog dodira ruka mi posvijetli i lice mi se pretvori u mjesečinu.

I nije mi teško što danas zna za moju brižljivost kojom me ucjenjuje i kojom mi naređuje. Pogledom, umom bistrim poput vrela i riječju me podčini. I nije mi žao.

Zbog nje spokojno gledam u nebo...

I nisam više pregršt sipke i prazne zemlje i više se ne bojim novih početaka.” (Tko me je rodio, 2015., Naklada Slap).

A kada je riječ o knjigama, u njima ne smijemo tražiti recepte o roditeljstvu. U njima trebamo tražiti kako ćemo u slabosti reagirati da ne narušimo povjerenje i povezanost sa svojim djetetom, a ponekad i kako ćemo stvarno razumjeti što se događa u našem djetetu.

U knjigama ne trebamo tražiti savjete o ljubavi.

Konačno, knjiga „Znanost i umjetnost odgoja” nas uči kako roditeljstvo pomaže uspostaviti nježne spona našeg djeteta s ostatkom velikog svijeta.

Velika hvala autorima!

IZ RECENZIJA

Mlade ljude učimo voziti automobil, prati posuđe, pospremati i obavljati slične važne svakodnevnne poslove, ali ih nitko ne priprema za njihovu najvažniju ulogu – onu roditeljsku. Zanimljivo je kako mi kao društvo pripremi za roditeljstvo ne posvećujemo gotovo nikakvu pozornost. Zanimljivo je da o odgoju budućih naraštaja ovisi naša budućnost. Na privatnom planu o tome kako će odgajati i odgojiti svoju djecu ovisi životno zadovoljstvo i osjećaj ispunjenosti ljudi.

Mnogi misle da je dovoljna ljubav. Svakako, ljubav je temelj, ali uz to o odgoju djece treba ponešto i znati. U današnje vrijeme nije lako biti roditelj, jer je previše suodgajatelja i previše zahtjeva. S druge strane je poplava poluinformacija i savjeta, nedovoljno stručnih i neprovjerenih, koji se lansiraju u medijima, osobito na kojekakvim forumima i društvenim mrežama, koje prilično zbunjuju roditelje ili stvaraju konfuziju u njihovom odgojnom djelovanju. A neznanje povlači ogromne posljedice za djecu, koja se ponekad cijelog života moraju „liječiti od lošeg djetinjstva”, ali i njihove roditelje, a tu je još i transgeneracijski fenomen.

S tog aspekta ideja da se konačno i u Hrvatskoj napiše stručna knjiga o roditeljstvu je hvale vrijedan poduhvat. Prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander je sa svojim timom ponovo učinila nešto veliko, važno i konkretno za dobrobit djece pružajući pomoć njihovim roditeljima u ovom zahtjevnom i izazovnom vremenu za odgoj i odgajanje.

U usporedbi sa sličnim priručnicima, ovo djelo se razlikuje po originalnosti osnovne strukture, po temama koje su u njega uključene, po otvorenosti različitim perspektivama. Mnoge teme koje su se u novije vrijeme u odgojnoj praksi nametnule kao važne, ponekad intrigantne i malo istražene, a izostavljene u drugim priručnicima o odgoju, u ovom djelu se po prvi puta obrađuju, primjerice one o odrastanju i odgajanju u virtualnom okruženju. Osobito je zanimljiv i vrijedan sveobuhvatan pristup, te analiziranje i povremeno kompariranje različitih aspekata roditeljskog postupanja i dječjeg diskursa, a nisu izostavljeni ni brojni kontekstualni čimbenici.

Struktura i stil pisanja prilagođeni su roditeljima različitih stupnjeva obrazovanja. Iako nudi pomoć i savjete onima koji su u nedoumici kako konkretno postupiti, rukopis ne nameće recepte odgojnog djelovanja, nego je svojevrsni prilog kritičkom promišljanju i

propitivanju pristupa odgoju, utemeljen na recentnim znanstvenim spoznajama i u praksi potvrđenim postavkama. Pri tome se nudi fini balans između znanstvenih teorija i praktičnog postupanja koja očekuju buduće i sadašnje roditelje. Cijela je materija izložena na način da potiče roditelje na dijalog i propitivanje svojih stajališta, vrijednosti i onoga što čine ili kako postupaju.

Iako je ova knjiga prioritetno namijenjena roditeljima ili budućim roditeljima, procjenjujem da će biti zanimljivo štivo stručnjacima različitih profila, ali korisna i za čitav niz fakultetskih kolegija koji se bave odgojem i roditeljstvom.

prof. dr. sc. Vesna Bilić

Knjiga „Znanost i umjetnost odgoja” je nastala kao skupni uradak niza stručnjaka za pojedine aspekte kognitivnog, socio-emocionalnog i motoričkog razvoja djece. To podrazumijeva i veliko iskustvo u radu s roditeljima. Spoznaja da je ljubav roditelja nužan, ali ne i dovoljan uvjet da dijete stasa u zreli i sretnu osobu je sigurno bila najjači motiv za pisanje jedne izuzetno potrebne knjige. Odgovorno roditeljstvo je sintagma koju često čujemo i u medijima i u razgovorima mladih roditelja, ali što to jest zapravo i što sve uključuje često nije jasno.

Premda je to nažalost rijedak slučaj u stvarnom životu, s odgovornim bi roditeljstvom trebalo započeti još prije začeca djeteta! Zvuči paradoksalno, ali je istinito. O čemu je riječ? Odgovorno roditeljstvo tog tipa podrazumijeva pažljiv izbor partnera (prvenstveno u smislu psiholoških osobina i eventualnih genetskih rizika), zdrav način života prije začeca i za vrijeme trudnoće, osiguravanje povoljnih uvjeta za dolazak novorođenčeta u dom itd. Nažalost, takav pristup je još uvijek iznimka, a ne pravilo u našoj zemlji.

Biti biološki roditelj još uvijek ne znači biti idealan odgajatelj svom djetetu. Biti odgovoran roditelj zahtijeva niz specifičnih znanja i određenih ponašanja. Naime, naše osobine ličnosti se očituju kroz naše ponašanje i ono je vidljivo djetetu. Roditelji žele djeci najbolje, ali nažalost nerijetko između njihovih želja i pravih odgojnih postupaka ne postoji potpuna podudarnost.

Knjiga „Znanost i umjetnost odgoja” nudi jednostavnim rječnikom i na razumljiv način pisan obuhvatni prikaz svih izazova koji čekaju roditelje. Naime, danas sve više roditelja uviđa da je biti uspješan roditelj specifičan i težak zadatak. Stoga u razvijenim zemljama postoje kvalitetni priručnici i različiti obrazovni programi za roditelje. Sve se veći broj psihologa, sociologa i pedagoga zalaže za uvođenje posebnog školskog predmeta posvećenog isključivo problemima roditeljstva u završni razred srednje škole. Ova knjiga nudi sustavno

prikazane sve najznačajnije savjete roditeljima. Ti se savjeti temelje na teorijski dobro utemeljenim i kroz praksu potvrđenim zakonitostima.

Dakako, knjiga osim za potencijalne roditelje i one koji već imaju djecu, predstavlja i na jednom mjestu skupljen niz svih najznačajnijih tema o roditeljstvu i razvoju djece koji će biti od koristi i studentima za razna pomagačka zanimanja, kao i stručnjacima koji već rade s djecom i njihovim roditeljima. Knjiga prati razvoj djeteta od rođenja do adolescencije s posebnim naglascima na kritične točke i „zamke” za roditelje. Dakako, dio tema se odnosi i na doživljavanje i ponašanje samih roditelja, kao i šire porodice, osobito u osjetljivim situacijama poput dolaska novog djeteta u obitelj, bolesti djeteta, smrti u obitelji, razvoda roditelja, novog bračnog partnera u obitelji, samohranog roditeljstva i slično. Zahvaćena je i problematika koju u odgoj unosi ekspanzionalni razvoj i dostupnost novih tehnologija.

Posebno je vrijedno davanje konkretnih savjeta na kraju svakog poglavlja, kao i preporuke za dodatnu literaturu za one više zainteresirane za neku temu. K tome, tekst je obogaćen primjerima iz bogate prakse autora, crtežima i razmišljanjima djece koji dodatno pojašnjavaju temu poglavlja.

Držim da je knjiga „Znanost i umjetnost odgoja” urednice Gordane Buljan Flander vrijedan doprinos podizanju razine obrazovanosti roditelja o razvoju i dobrobiti djece.

prof. dr. sc. Predrag Zarevski

UVOD

Ovo je drugo i prošireno izdanje priručnika za roditelje i odgojitelje „Znanost i umjetnost odgoja”, kojeg je autorica predgovora, akademkinja Mirna Šitum na promociji prvog izdanja nazvala „enciklopedijom ljubavi”. Ponosni smo što nakon dvije godine izlazimo s ovim izdanjem, u kojem smo obradili još neke teme koje su nas tražili roditelji i koje su danas u čitavom svijetu najaktualnije u našoj struci: roditeljsko dijeljenje objava o djeci na internetu, *mindfulness* i mentalizacija u roditeljstvu, nadarena djeca. Povećao se i broj autora, tako da je u drugom izdanju sudjelovalo 36 stručnjaka koji rade ili su u nekom periodu radili u Poliklinici za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba i/ili na Hrabrom telefonu.

Knjiga „Znanost i umjetnost odgoja” posvećena je roditeljima, odgojiteljima, učiteljima, skrbnicima i svima drugima koji sudjeluju u najljepšem, ali i najizazovnijem životnom zadatku – odgajanju djece. Briga o djeci donosi mnogo veselja, ljubavi i ispunjenosti, ali u isto vrijeme može donijeti i prepreke, teškoće i nedoumice. Nekad se čini da okolina očekuje da će se roditelji i druge osobe uključene u skrb o djetetu prirodno snaći u svojim novim ulogama. Nekad i sami od sebe očekujemo da budemo savršeni roditelji i odgojitelji, a to, dakako, nije moguće ostvariti. Nema savršenog roditelja, nitko od nas nema savršene roditelje niti je savršen roditelj. Djetetu je potreban „dovoljno dobar roditelj” koji vidi, prepoznaje i zadovoljava njegove razvojne i emocionalne potrebe, koji mu je emocionalno dostupan i šalje mu poruku „ja sam tu za tebe, vjerujem tebi i vjerujem u tebe”, ali mu istovremeno postavlja i zdrave granice.

Prirodna potreba svakog roditelja i osobe uključene u odgoj je osigurati djeci i cijeloj obitelji sretan, kvalitetan i ispunjen život. Ponekad nam je u tome potrebna podrška stručnjaka koji će s interesom i razumijevanjem usmjeriti i podržati skrbnike koji brinu o djetetu. Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba pristupa obiteljskoj problematici upravo na taj način. Ove godine naša Poliklinika slavi 19. rođendan i u ovom izdanju su tekstovi naših stručnjaka koji su rezultat brojnih edukacija i razmjena iskustava s kolegama iz Hrvatske i svijeta, naših i njihovih znanstvenih spoznaja i kliničkih iskustava, ali i posvećenosti koju osjećamo prema poslu koji radimo.

Kada je osnovana koncem 2002. godine, Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba postala je prva ustanova na ovim prostorima s primarnim ciljem pružanja pomoći

i podrške djeci s različitim traumatskim iskustvima, kao i njihovim obiteljima. Od tada je kroz Polikliniku „prošlo” više od 20 tisuća djece i njihovih obitelji s različitim problemima i potrebama. Sa zadovoljstvom mogu reći da nas kao sigurno mjesto prepoznaju i roditelji i djeca s raznim problemima i teškoćama koje se javljaju u dječjoj i adolescentnoj dobi. Tijekom izazovne 2020. godine, suočeni s pandemijom COVID-19 i potresima, postali smo i oslonac brojnim obiteljima ne samo kroz izravni rad s djecom i roditeljima, nego i kroz psihoedukaciju obitelji i stručnjaka mentalnog zdravlja i stručnjaka koji rade s djecom, kroz istraživanja, kroz brojne online webinare i pisane stručne i znanstvene radove, brošure i priručnike koji su besplatno dostupni na našoj web stranici i društvenim mrežama, te su u ovih godinu dana pročitane/preuzete oko milijun puta. Naši stručnjaci daju svoja znanja, stručnost i entuzijizam sudjelujući i u radu Povjerenstva za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Grada Zagreba.

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba njeguje multidisciplinarni model rada koji se pokazao najboljim modelom u području mentalnog zdravlja djece na međunarodnoj razini. Za taj smo pristup još 2008. godine primili nagradu multidisciplinarnom timu od Međunarodnog udruženja za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISP-CAN), u snažnoj konkurenciji od preko 180 zemalja. Naš multidisciplinarni tim sastoji se od stručnjaka različitih profila: psihijatar, neuropedijatra, psihologa, socijalnih radnika, socijalnih pedagoga, logopeda i medicinskih sestara. Prije pet godina otvorili smo i dnevnu bolnicu za djecu kojoj je potreban češći tretman, a u rad smo uveli i terapijske pse.

Zahvaljujem „našoj” djeci, „našim” mladima i „našim” roditeljima koji su nam tijekom svih ovih 19 godina poklonili svoje povjerenje. Nisu samo oni primali i učili od nas, već su i oni obogatili nas i kao stručnjake i kao ljude.

prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander
Ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba

TEMELJI RODITELJSTVA

Roditeljstvo nekad i danas

Suvremeni pogled na roditeljstvo odgoj smatra uzajamnim procesom između roditelja i djeteta

Gordana Buljan Flander i Renata Ćorić Špoljar

Biti roditelj jedna je od najljepših, ali i najtežih uloga u životu. Kad jednom postanemo roditelji, zauvijek u sebi nosimo posebnu ljubav, brigu i odgovornost za još jedno biće. Unatoč tome, malo je smjernica i savjeta koji nas zaista mogu pripremiti za roditeljstvo. Brojne društvene promjene u čijem se kontekstu roditeljstvo odvija, nameću roditeljima očekivanja, zahtjeve i pritiske koji ih mogu zbunjivati. U ovom poglavlju bavit ćemo se pitanjem roditeljstva u suvremenom društvu u usporedbi s roditeljstvom u vrijeme naših roditelja, djedova i baka: što je sve drugačije i što znači biti roditelj bez obzira na desetljeće u kojem živimo.

Tradicionalni i suvremeni pogled na roditeljstvo

Tradicionalni pogled na roditeljstvo odnosno na dijete i ulogu roditelja, određen je sustavom vrijednosti i odgojnim mjerama koje potiču poniznost djece. Individualnost djeteta se ne potiče i ne poštuje. Tradicionalni odgoj karakterističan je za vrijeme u kojem je prilagođavanje bez kritičkog mišljenja bilo poželjna osobina za nesmetan razvoj društva.

Jesper Juul, jedan od vodećih znanstvenika u ovom području, navodi da je obitelj stoljećima promatrana kao struktura moći u kojoj su muškarci imali moć nad ženama, a odrasli nad djecom. Ta je moć bila apsolutna te je zahvaćala društvene, političke i psihološke razine. Za one koji su znali, mogli i naučili kako se prilagoditi, obitelj je pružala siguran temelj. Tako su se stoljećima s jedne generacije na drugu prenosile društvene vrijednosti, uvjerenja i norme ponašanja, a djeca su ih pasivno preuzimala – barem se to od njih očekivalo.

Suvremeni pogled na roditeljstvo odgoj smatra uzajamnim procesom između roditelja i djeteta. Oni u međusobnoj interakciji interpretiraju ponašanje onog drugog, pridaju mu značenja; imaju svoja očekivanja i ciljeve, ali se i prilagođavaju očekivanjima i ciljevima onoga drugog.

Promjene i fleksibilnost očekivani su, dapače, poželjni ishodi interakcija. Dijete se osnažuje kroz svoj odnos s roditeljem koji ne nameće moć niti djeluje umjesto djeteta. Dijeleći svoju moć s djetetom, roditelj kroz taj odnos stječe nova znanja i iskustva koja ga osnažuju.

Iskustvo nam govori da se pojedini roditelji teško odriču moći koju im pruža tradicionalni pogled na roditeljstvo i da teško prihvaćaju činjenicu da oni kao stariji i mudriji mogu nešto naučiti od djece te da trebaju reagirati na djetetove potrebe i razumjeti ih, a istodobno snositi odgovornost za dijete kao odrasli, stariji i mudriji.

Danas su roditelji zasuti porukama o dječjim pravima i uputama da se na dijete gleda kao na osobu koja od početka života ima svoje potrebe, želje i ideje. Nameće se očekivanje

„U moje vrijeme znalo se tko je roditelj, a tko dijete”

Roditelji ponekad žale za nekim prošlim vremenima, kad se „poštivalo starije, znalo tko je glava kuće” i slično. Na suvremena shvaćanja odgoja znaju gledati kao na pretjerano popuštanje zbog kojeg su djeca „razmažena” ili nam zato „društvo ne valja”. Brine ih da bi djeca mogla odrasti u ljude koji čine ono što žele ne mareći za druge i ne gledajući u budućnost. Većina roditelja ponekad se osjeća zbunjeno, i može se dogoditi da tako i razmišljaju. Takva roditeljska promišljanja odraz su želje da djeci pruže ono što im je potrebno iz perspektive njihova vlastitog odrastanja.

Znanstvene i praktične spoznaje o suvremenom roditeljstvu roditeljima mogu pomoći da djeci pruže ljubav, vodstvo kroz odgoj i da postave dobi primjerene granice.

da roditelji pokažu razumijevanje za dijete, prihvate njegovo sudjelovanje u odlučivanju, da se ponašaju i razgovaraju ravnopravno s djetetom.

Tradicionalni i suvremeni pogledi na roditeljstvo, a time i na dijete i njegovo socijaliziranje, dovode ponekad do zbu-njenosti. No, iako se radi o različitim, u nekim aspektima čak i potpuno suprotnim tezama tradicionalnog i suvremenog roditeljstva, novije viđenje ne isključuje dobre strane odno-sno aspekte tradicionalnog roditeljstva. To su, primjerice, odgovornost, vođenje, briga, poučavanje. Suvremeno viđenje roditeljstva na te vrijednosti dodaje one koje su ranije bile zanemarene, a pokazuju se važnima – sigurnost, ljubav i to-plina, odnosno njegujuće ponašanje roditelja te osnaživanje djeteta i uvažavanje njegova mišljenja, doživljaja i ponašanja uz nezaobilazno usmjeravanje i postavljanje granica.

Pozitivno roditeljstvo koje se promovira u suvremeno doba također uključuje disciplinu, strukturu i vodstvo od strane roditelja. U ovom poglavlju, ali i u cijeloj knjizi, bit će pobliže objašnjeno kako živjeti pozitivno roditeljstvo sa svojom djecom.

Postavljanje granica u suvremenom odgoju

Djeca imaju pravo na život, odrastanje i odgoj bez nasilja u bilo kojem obliku. Pritom se ne misli samo na zlostavljanje kao krajnje štetno djelovanje po djecu, koje se sankcionira i zakonom, nego i na pretjerano kontroliranje, oštro i neosjetljivo kažnjavanje, naređivanje...

To ne znači da roditelji svojoj djeci ne trebaju prenositi obiteljske vrijednosti i svoja osobna vjerovanja, upućivati ih u poželjna i primjerena ponašanja, davati im povratnu informaciju o učinjenom, zabraniti im određenu aktivnost koja predstavlja opasnost, odnosno ponekad im reći „ne”.

Roditelji su dužni djecu voditi kroz odrastanje, upoznavati ih sa svijetom oko sebe, brinuti se za njihovu sigurnost, usmjeravati ih i učiti istinskim vrijednostima i postavljati im granice. Pritom je bitan način na koji to rade. Pravo je pitanje kako nešto činimo, a ne samo što činimo.

Mnogi roditelji koji traže savjete stručnjaka ističu kako je teško odgovajati djecu danas kada se toliko govori o njihovim pravima, a premalo o odgovornostima. Naravno da će se djeca radije pozivati na svoja prava, no da bi se ta njihova prava zaštitila, djeca trebaju imati i obaveze koje im se ne trebaju uvijek sviđati.

Kako bi se emocionalno razvijala, djeci su osim puno ljubavi i pažnje, potrebne i svakodnevne male frustracije iz kojih uče kako svladavati prepreke u životu, kako doći do onoga što žele, kako se utješiti kad nije po njihovom, kako uzeti u obzir druge ljude, suosjećati s njima i slično. Ako im to oduzmemo, ako zadovoljavamo trenutačno svaku njihovu potrebu i maksimalno izbjegavamo svaku mogućnost da budu uznemirena i frustrirana, oduzimamo im veoma dragocjene i vrijedne prilike za učenje.

Jako je važno definirati što znači postaviti granice: je li to roditeljeva odluka koju dijete mora poslušati bez pitanja i protivljenja? Upravo pitanje granica i njihovih postavljanja kod roditelja izaziva najviše pitanja i dilema.

Dobro postavljena granica treba uvažiti potrebe i roditelja i djeteta. Postavlja se i dogovara prije nego nastane problem, kako sama granica ne bi bila rezultat trenutnog raspoloženja djeteta i roditelja, i kako ne bi utjecala na njihov odnos. Primjerice, pravilo o tome koja mjesta su prikladna za igranje (dvorište, igralište...), a koja nisu (ulica, tuđe nepoznato dvorište...) dobro je unaprijed postaviti i objasniti djetetu. Pokazalo se da su granice najdjelotvornije kada se postavljaju u atmosferi ljubavi, prihvatanja i međusobnog poštivanja umjesto u atmosferi straha i naređivanja.

Važna je također i dosljednost: ako u nekim situacijama kao roditelji popuštamo, a pravilo je dogovoreno bez iznimaka, tada djeci šaljemo poruku da nam se ne može vjerovati jer ono što govorimo ne mislimo ozbiljno. Djeca će tada smatrati da je u redu ako se i inače ne poštuju dogovorene granice.

Ne zaboravimo da je jedan od načina na koji djeca uče upravo učenje po modelu. To znači da će dijete u svoj sustav vrijednosti ugraditi određeni stav ili razmišljanje roditelja kojeg se sam roditelj drži. Prije će usvojiti određeno ponašanje koje kod roditelja vidi, nego ona razmišljanja i ponašanja o

kojima od roditelja samo sluša. Jednako tako dijete će naučiti poštivati i uvažavati roditelja, poslušati i prihvaćati granice, ako je to način na koji se roditelj ophodi prema njemu.

Učenje djeteta granicama od rane dobi važno je kako bi ih ono samo kasnije u životu lakše postavljalo, posebno u vrijeme adolescencije kada se nađe pred brojnim iskušenjima i socijalnim pritiscima gdje će trebati imati snage, vještine i sigurnosti za reći „ne” okolini koja ga iskušava.

Odgoj u kojem roditelj brine o sigurnosti i stabilnosti djeteta, pruža mu toplinu i ljubav, postavlja mu granice i uči ga pravilima ponašanja, ali mu i prašta, te ga na taj način uči da je u redu pogriješiti; odgoj koji uvažava dijete, njegove potrebe, želje i razmišljanja – gradi se svakodnevno od dana djetetova rođenja. Temelj takvog odgoja su neiscrpna ljubav, emocionalna dostupnost, iskrenost, strpljivost, poštovanje i preuzimanje roditeljske odgovornosti za odgoj djeteta.

Poštivanje djetetove osobe i autonomije ne isključuje djetetovo pravo na ovisnost, njegu, zaštitu i usmjeravanje.

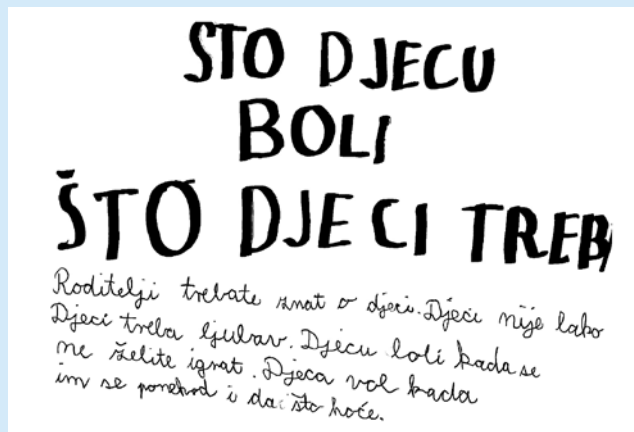
Ravnopravno roditeljsko partnerstvo

Ponavljano i namjerno korištenje pojma roditeljstva umjesto majčinstva ili očinstva također odgovara suvremenom roditeljstvu na koje se gleda kao ravnopravno roditeljsko partnerstvo. To se bitno razlikuje od tradicionalnog shvaćanja roditeljstva uz koje se najčešće asocira emocionalna veza djeteta i majke, odnosno roditeljstvo se izjednačava s

ŠTO DJECU BOLI, ŠTO DJECI TREBA

„Roditelji, trebate znati o djeci. Djeci nije lako. Djeci treba ljubav. Djecu boli kada se ne želite igrati. Djeca vole kada im se ponekad i da što hoće.”

(Dječje poruke odraslima)

majčinstvom. Mnogo suvremenih obitelji nema iste rodne stereotipne uloge roditeljskih figura kako je to bilo prije nekoliko desetljeća.

Ranije su se istraživači uglavnom usmjeravali na proučavanje utjecaja majke na dijete, a uloga oca bila je zanemarena. Tijekom posljednja dva desetljeća zasebno od pojma majčinstva istraživači se usmjeravaju i na pojam očinstva, i to najprije kao mogući utjecaj odsutnosti oca na socijalizaciju dječaka, zatim kao na potporu majčinstvu, a u novije vrijeme kao bitan samostalni odgojni utjecaj. Istraživanja zasebnog majčina i očeva uključivanja i bavljenja djecom pokazuju specifičnosti odnosa majke i oca s djetetom, i različite učinke njihovih postupaka na dijete.

Suvremeni ravnopravni roditelji odbijaju tradicionalne društvene pritiske, uvriježene stereotipe majčinstva i očinstva, kao i rodno podijeljene radne uloge. Svakodnevnim dogovorom, zajednički i prilagođavajući se situaciji, oni odlučuju o podjeli dužnosti i poslova oko djece, s djecom i zbog djece, i to prema načelu svrsishodnosti, ekonomičnosti i pravedne raspodjele napora i vremena, umjesto prema načelu majčinih i očevih zadataka.

Pokazalo se da upravo ravnopravna podjela roditeljskih dužnosti pogoduje pozitivnom doživljaju roditeljstva u oba roditelja. Također, otac i majka unose različitu kvalitetu u

djetetov život i svatko od njih različito pridonosi razvoju djeteta. Zbog tih je razloga iznimno značajno što veće sudjelovanje, uključenost i angažman oba roditelja u životu svakog djeteta.

Neke se stvari ipak ne mijenjaju

Zaključno, možemo reći da iako se o roditeljstvu puno toga zna, ono je i dalje nepresušna tema istraživanja i propitivanja. Glavni su razlog tome stalne promjene djece, roditelja i njihova uzajamnog odnosa koje se zbivaju tijekom cijelog života te promjene društva u cjelini.

Ipak, neke stvari nikad se ne mijenjaju. Roditeljstvo ostaje iskustvo koje nas nepovratno mijenja. Način na koji pratimo i odgovaramo na dječje potrebe, naša toplina, podrška i usmjeravanje postaju temelj onoga što će naša djeca jednom sama graditi, a pri samom vrhu onoga što je djeci potrebno ostaju ljubav i sigurnost u svojoj obitelji.

PORUKA OVOG POGLAVLJA

Pojam roditeljstva mijenja se i razvija usporedno s razvojem društva, spoznaja i svijesti o potrebama djece. Važno je razumjeti lekcije, ali i pogreške iz prošlosti kako bismo gradili uspješniju budućnost sa svojom djecom.

Literatura

- Brajša-Žganec, A. (2016). *Psychological aspects of contemporary family, marriage and partnership*. In Psihošpancir.
- Brajša-Žganec, A., Raboteg-Šarić, Z., i Franc, R. (2000). Dimenzije samopoimanja djece u odnosu na opaženu socijalnu podršku iz različitih izvora. *Društvena istraživanja*, 50(6), 897-912.
- Buljan Flander, G. (2010). *Ljubav i granice u odgoju djeteta*. Preuzeto 20.6.2016. s web adrese: www.poliklinika-djeca.hr
- Buljan Flander G., i Karlović A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete*. Zagreb: Marko M d.o.o.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing.
- Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006). Dohodak bračnih partnera kao odrednica bračne kvalitete. *Društvena istraživanja*, 15(1-2), 81-82.
- Juul, J. (2018). *Kako biti vođa vučjeg čopora*. Naklada OceanMore d.o.o., Zagreb.
- Juul, J. (2001). *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Educa.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Martin, C.A., i Colbert, K.K. (1997). *Parenting: A lifespan perspective*. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.
- Pećnik, N., i Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: pogled iz tri kuta, izazovi i podrška*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb.
- Pećnik, N. (2008). *Suvremeni pogledi na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju*. Dijete i društvo, 10(1/2), 99-115.
- Steinberg, L., & Darling, N. (2017). *Parenting style as context: An integrative model*. In *Interpersonal Development* (pp. 161-170). Routledge.
- Vasta, R., Haith, M.H., i Miller, S.A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Odluka na roditeljstvo

Odluka na roditeljstvo duboko je osobna odluka, u kojoj se isprepliću naša iskustva, vrijednosti, uvjerenja, životne okolnosti i niz drugih čimbenika

Sanja Jusufbegović, Ella Selak Bagarić i Maks Vinšćak

Odluka na roditeljstvo jedna je od onih koje iz temelja mijenjaju naš život i nas kao osobe. Radi se o posve osobnoj, psihološki dalekosežnoj odluci o ulozi u kojoj ostajemo cijeloga života. Današnji su mediji puni savjeta o odluci na roditeljstvo i izazovima koje ono donosi, nerijetko obasipajući (buduće) roditelje neprovjerenim informacijama, ostavljajući ih zbunjenima suprotstavljenim i nejasnim porukama koje im prenose. Cilj je ovog poglavlja pružiti pregled stručnih informacija i osvijestiti psihološku podlogu odluke da postanemo roditelji.

Kako se odlučujemo na roditeljstvo

Brojni autori pokušali su racionalno objasniti zbog čega se odlučujemo imati dijete. U literaturi se, između ostaloga, navode i razlozi poput jačanja obiteljskih veza, međusobnog pomaganja, osobnih materijalnih okolnosti i socio-ekonomskog stanja u državi. Ipak, glavina odluke o roditeljstvu gotovo uvijek se temelji na emocijama, na tome želimo li doista dijete; stvara li ta odluka u nama radost ili izaziva strepnju i donosi strahove. Radi se o stavovima zasnovanima na emocijama koje se ne mogu racionalno objasniti.

” Vi ste lukovi iz
kojih se vaša djeca
poput živih strijela
odapinju naprijed.

Težite tome da im oblina
luka bude ugodna,
kako bi njihove strijele
letjele daleko. ”

Khalil Gibran, iz knjige
„Prorok i umijeće mira”

Podaci prikupljeni u znanstvenim istraživanjima su statistički podaci – prosječne vrijednosti unutar velike skupine ljudi. One nam mogu ukazati na pojave i veze među njima koje su česte ili manje česte, no ne mogu u potpunosti pojasniti proces koji se odvija unutar pojedinca. Vi možda imate posve drugačije ideje o tome što znači biti roditelj i o vremenu kada se na to želite odlučiti, tako da podatak kako drugi, možda čak i većina ljudi, želi dijete kad budu imali dovoljno novca ili kad navršše određeni broj godina vama osobno ne mora značiti ništa.

Mnogi su roditelji suočeni s iskustvom da je vrijeme dolaska djeteta zapravo nemoguće planirati. Neki roditelji taj događaj iščekuju dulje nego što bi željeli, dok se drugi suočavaju s neplaniranom trudnoćom i pripremaju se na nešto što su očekivali da će se im se dogoditi u nekom drugom razdoblju života.

U svakom slučaju, roditeljstvo od nas zahtijeva da se u relativno kratkom vremenu suočimo s brojnim psihološkim, tjelesnim, socijalnim i drugim promjenama u našem životu, što na neki način predstavlja i svojevrsni test naše zrelosti.

Nemoguće je riječima i racionalno objasniti ljubav prema svome partneru ili prema svome novorođenom djetetu. Isto tako, pitanje želimo li dijete i je li sada pravi trenutak, nije nešto na što nam matematičke formule mogu dati siguran odgovor. Kada racionalno pokušavamo donijeti odluku o roditeljstvu, argumenti su često temeljeni na našim, još neprovjerenim i možda netočnim idejama o tome kako bi izgledala ta naša životna uloga, pa sama „racionalnost” te odluke zapravo počinje biti besmislena.

Odluka na roditeljstvo kroz povijest

U 20. i 21. stoljeću pristup roditeljstvu i odgoju djece značajno se promijenio. U povijesnom razdoblju do 20. stoljeća ljudi nisu mnogo razmišljali o odluci na roditeljstvo već su bili pod velikim utjecajem okolinskih i nesubjektivnih čimbenika. To znači da su djecu barem dijelom imali zbog toga što im je trebala pomoćna radna snaga, nasljednik, i jer nisu poznavali kontracepcijske metode kojima bi mogli spriječiti neželjenu trudnoću. Trudnoća u tom razdoblju nije bila stvar izbora nego se znalo da će se prije ili kasnije dogoditi ako su oba partnera plodna.

Od tada se mnogo toga promijenilo. U moderno doba žene su postale samostalne, imaju jednaka prava kao i muškarci, a medicina im omogućuje odluku žele li i kada žele imati dje-

cu. Ženska prava i mogućnost planiranja trudnoće pružile su ženama mogućnost ostvarenja poslovne karijere, a s novim civilizacijskim pomacima dogodile su se i brojne gospodarske i demografske promjene u razvijenim zemljama.

Odluka o roditeljstvu kroz povijest postala je naizgled mnogo svjesnija i racionalnija, iako ona u svojoj biti to zapravo nije. Sada se pitamo: „Želim li ja dijete?” Smatramo da se osobni psihološki razvoj događa vlastitim izborom pa često imamo i očekivanja da ta odluka mora biti donesena potpuno svjesno, racionalno i promišljeno. No, kada se radi o odluci na roditeljstvo, nezaobilazna je uloga naših emocija i vrijednosti.

Što nas potiče na roditeljstvo?

Na pragu roditeljstva u nama se odvija proces odlučivanja u kojem naši daljnji koraci ovise o ranijim iskustvima, o onome što smatramo životnim vrijednostima i o načinu na koji sagledavamo ulogu roditelja.

Razlozi koji će nekoga potaknuti na odluku o djetetu brojni su i različiti, a prema Rabinu (1965) naša želja za roditeljstvom može polaziti iz nekoliko izvora, koji mogu, ali i ne moraju biti svjesni.

- Djecu možemo željeti jer osjećamo unutarnju potrebu za brigom, njegovanjem i pružanjem ljubavi.

DA SAM JA MAMA ILI TATA...

„Vodio bih brigu o djetetu.

Imao bih veliko srce.

Volio bih ga više od ikoga.”

(Dječje poruke odraslima)

- Djecu možemo željeti jer očekujemo da će ona donijeti sigurnost u naš partnerski odnos i učvrstiti ga, ili da će na neki drugi način naš život učiniti boljim i ispunjenijim.
- Djecu možemo željeti jer vjerujemo da je ljudima predodređeno da imaju djecu te tako osiguravaju nastavak obitelji, nacije ili društva u cjelini.
- Djecu možemo željeti jer osjećamo potrebu za osobnim ostvarivanjem kroz roditeljstvo, kroz potvrdu naše vrijednosti, kroz prepoznavanje u svojoj djeci sebe ili prilike za ispunjenje vlastitih ambicija koje sami nismo mogli ostvariti.

Sve opisane motivacije za roditeljstvo međusobno su isprepletene, a ono što nas u konačnici potiče na roditeljstvo ili nas od njega odbija, mijenja se ovisno o trenutku u našem životu kada tu odluku donosimo.

Na sličan način možemo reći da dolazak djeteta na svijet može biti primarno vezan uz različite vrijednosti, odnosno ono što u životu cijenimo i smatramo važnim. Skupina autora sa Sveučilišta u Washingtonu opisala je tri osnovne skupine vrijednosti koje svjesno ili nesvjesno pridonose našim odlukama o roditeljstvu (Wood, Campbell, Townes i Beach, 1977):

- ✓ **vrijednosti usmjerene na sebe i partnera** – *vrijednosti povezane s osobnim identitetom (primjerice osobni razvoj, slika o sebi, tjelesni aspekti), doživljajem roditeljstva i roditeljske uloge te dobrobiti obitelji (koja uz materijalne i nematerijalne aspekte uključuje i brigu za kvalitetu partnerskog odnosa)*

Drugim riječima, pojedinci se na roditeljstvo mogu odlučiti jer smatraju da je u životu važno rasti i razvijati se. Osjećaju se spremni za novu životnu ulogu zbog toga što smatraju da bi to moglo obogatiti njihov odnos s partnerom ili jer su se oduvijek vidjeli u budućnosti kao roditelji.

Isto tako, mogu odabrati da nemaju dijete (ili još jedno dijete), bilo zato što smatraju da bi to ograničilo njihove prilike za rast u drugim područjima, ili jer žive stilom života koji se teško može pomiriti s roditeljstvom (primjerice, doživljavaju posao kao životnu misiju ili mnogo putuju).

- ✓ **vrijednosti usmjerene na dijete** – uključuju karakteristike obitelji (npr. veličinu obitelji, dob roditelja), zdravlje i dobrobit djece

U pozadini odluke na dijete može biti slika idealne obitelji koja uključuje više djece, činjenica da nam je važno da ne postanemo roditeljem u kasnijoj dobi, to što smatramo da je važno da dijete odrasta uz brata ili sestru jer će tako biti sretnije, ili se odlučujemo za jedno ili manji broj djece zato što nam je važno djetetu pružiti ono što želimo.

- ✓ **vrijednosti usmjerene na druge značajne osobe** – podrazumijevaju usmjerenost na dobrobit šire obitelji, prijatelja i društva u najširem smislu proširenja i održanje obitelji, obiteljskih i vjerskih tradicija i očekivanja, održanje nacije, ispunjenje duga prema društvu i slično

Na odluku o roditeljstvu utječu i čimbenici izvan naše obitelji, odnosno oni koji nisu vezani uz našeg partnera i djecu. Na roditeljstvo nas potiču uvjerenja koja usvajamo i oblikuje-

mo u našoj obitelji, vjerskoj zajednici ili drugim društvenim skupinama s kojima se identificiramo, pa ulogu u našoj odluci može imati i važnost djece u našoj vjeri, obitelji u kojoj smo odrasli ili tradiciji.

Motivi za roditeljstvo mogu se mijenjati

Roditeljska odluka da zasnuju obitelj može se temeljiti na različitim vrijednostima u odnosu na njihovu odluku na drugo ili treće dijete. Naša iskustva, spoznaje i promjene životnih okolnosti mogu promijeniti način na koji vidimo roditeljstvo i utjecati na naše odluke. Odluka na novo dijete može biti motivirana i željom za ublažavanjem određenih teškoća koje su proizašle iz rađanja prethodnog djeteta.

Samim time, iako potječu od istih roditelja, svako dijete dolazi na svijet s različitim očekivanjima koje roditelji pred njega stavljaju. To pojašnjava tako često čuđenje koje čujemo od roditelja vezano uz različitost njihove djece: „Mi smo kao roditelji isti, ali naša djeca su posve drugačija!”

Međutim, osim genetskih predispozicija koje djecu čine međusobno različitim, mi kao roditelji nismo isti spram svakog našeg djeteta. Kao osobe se tijekom života mijenjamo, a mijenjaju se i okolnosti u našem životu, naši odnosi s partnerom, članovima obitelji i naša cjelokupna životna situacija.

Na dijete koje stiže u našu obitelj djelujemo svojim cjelokupnim emocionalnim bićem, kako svjesnim i izgovorenim, tako i nesvjesnim. Djeca po rođenju i kasnije tijekom svog razvoja sve te poruke očitavaju i reagiraju u skladu s njima.

Čine li nas djeca ispunjenijima?

Jedna od često prisutnih ideja koja neke ljude približava roditeljstvu je ta da će im dolazak djeteta u njihov život donijeti sreću i ispunjenost. Drugi pak odabiru život bez djece, vjerujući da svoju sreću mogu ostvariti kroz neke druge životne uloge, bez da postanu roditelji. Koliko su zapravo njihove pretpostavke točne?

Profesorica filozofije Laurie Ann Paul u svom radu navodi da gledajući na njihovo roditeljstvo i sreću možemo prepoznati četiri skupine ljudi:

1. Sretni roditelji
2. Nesretni roditelji
3. Sretni bez djece
4. Nesretni bez djece

Prevladava uvjerenje da dijete povećava razinu osobne sreće i zadovoljstva životom roditelja, a sukladno tome i pretpostavka da se većina ljudi nalazi u skupinama sretnih roditelja i nesretnih parova bez djece. Istraživanja pokazuju da je takva pretpostavka pogrešna, odnosno da se roditelji prema razini sreće i zadovoljstva životom ne razlikuju od osoba bez djece, te da podjela prema navedene četiri skupine nije onakva kakvom je većina ljudi zamišlja.

Kako Paulova navodi, među roditeljima i onima koji nemaju djecu podjednak je broj sretnih i nesretnih pojedinaca. Dijete može poboljšati, ali i smanjiti kvalitetu života, a odluka da nemamo djecu može nas učiniti i sretnima i nesretnima.

Radost i teret roditeljstva

Veoma bi teško bilo donijeti racionalno odluku želimo li ili ne želimo imati dijete. Neće nam u ovom odlučivanju pomoći niti liste argumenata za i protiv, poput onih kakve sastavljamo kada biramo koji ćemo automobil kupiti. Odluka na roditeljstvo nepromjenjiva je i obilježava nas za čitav život. U toj odluci najvažniju ulogu igraju naši osjećaji i osjećaji našeg partnera. Stoga osjećaje trebamo preispitati iskreno: prvo sami sa sobom, a potom u razgovoru s partnerom.

Paulova zaključuje da bi, kada bismo svoju odluku temeljili na čistoj racionalnosti, značajan broj ljudi mogao odabrati da ostanu bez djece jer znaju da će im roditeljstvo umanjiti lagodnost života. Međutim, ovakav način razmišljanja većini ljudi nije blizak. Kada bi ljudi slušali samo logičke argumente, ignorirajući svoje želje i osjećaje, njihovo bi se ponašanje moglo činiti neobičnim. Primjerice, jako želite dijete, ali znate da vam to vjerojatno neće povećati dobrobit i zadovoljstvo životom,

pa odustajete ili odgađate roditeljstvo dok dođu neka bolja vremena. Ovakav način razmišljanja zapravo vam uskraćuje mogućnost da maštate i ispunjavate svoje želje i snove. Koliko bi onda ljudi odustalo od sporta, glume, slikanja i drugih snova, samo zato što postoji mala mogućnost da uspiju. Ljudi ustraju i prate svoje želje jer vjeruju da mogu uspjeti i biti sretni, premda vjerojatnost i vanjske okolnosti ponekad nisu na njihovoj strani.

Što uistinu znači moguća slabija dobrobit i zadovoljstvo životom nakon dolaska djeteta? Kad dijete dođe na svijet ono je ranjivo i zahtijeva mnogo brige i pažnje. Roditelj mora biti spreman odreći se dijela slobodnog vremena i komfora kako bi se dijete razvilo u kompetentnu osobu.

Većina ljudi na taj gubitak slobodnog vremena i komfora ne gleda kao na pad u kvaliteti življenja, nego se žele brinuti o djetetu i s radošću pomažu u njegovu razvoju. Dakako da je to zahtjevan zadatak koji objektivno uključuje određene promjene u kvaliteti življenja, ali to ne znači da roditelji nisu ispunjeni i sretni kada vide dijete kako usvaja važna znanja i vještine, pruža im ručice ili im se osmjehuje.

Rođenjem i odrastanjem djeteta mijenjaju se i odnosi među partnerima, samim time što su dobili još jednu novu ulogu u

životu. Osim što predstavlja test vezanosti, sigurnosti i povjerenja među partnerima, uloga roditelja donosi i sasvim novu dimenziju njihovom odnosu. Ta dimenzija ih povezuje na jedan sasvim novi način. Važno je da roditelji zadrže kvalitetu svog partnerskog odnosa i da iz njege crpe energiju i entuzijazam za sve obiteljske odnose, kako odgoj ne bi postao samo još jedna od obaveza, nego (p)ostao inspiracija.

Posebnu skupinu roditelja, koji su osobito motivirani na roditeljstvo, čine posvojitelji. Bez obzira na razloge koji su doveli do posvajanja, njihovi su motivi kao i prilagodba na osobine i potrebe djeteta isti kao kod svakog drugog roditelja. Ono što njihovo iskustvo na neki način izdvaja je skraćeni period u kojem se prilagođavaju svojem djetetu, što je često veoma zahtjevno i što roditeljsku situaciju čini intenzivnijom, ali ne i manje lijepom.

Velika očekivanja

Razina našeg zadovoljstva životnim okolnostima prije donošenja odluke na roditeljstvo može igrati veliku ulogu u našim odabirima. Odluci da postanemo roditelji može pridonijeti osjećaj trenutne ispunjenosti u kojoj osvještavamo da je roditeljstvo jedino što nam još nedostaje, ali i nezadovoljstvo životnim okolnostima ili osjećaj stagnacije, u kojem dijete počinjemo promatrati kao nešto što može obogatiti naš život i donijeti nam zadovoljstvo.

Iako dijete u život obitelji unosi sreću i ispunjenje, očekivanja da će ono popraviti naš odnos s partnerom ili nas učiniti sretnim unatoč teškoćama s kojima se susrećemo u drugim područjima života, najčešće su neostvariva. Teškoće s kojima se prije roditeljstva nosimo, kao što su partnerski problemi, problemi na poslu ili osobne teškoće, dolaskom djeteta i dalje ostaju. Štoviše, dolazak djeteta može ih i povećati.

Očekuju li roditelji da će ih dijete ponovno povezati i biti rješenje njihovih bračnih problema, velika je vjerojatnost da će se dogoditi suprotno. Naime, briga za dijete zahtijeva suradnju oba roditelja, a ako partneri već imaju narušen odnos, vjerojatno je da će dijete samo izazvati dodatne konflikte jer nemaju primjerene načine suradnje i rješavanja stresnih situacija. Stoga je važno biti iskren prema sebi i osvijestiti svoja očekivanja.

Zamka koju nalazimo na suprotnoj strani ovog pola pretjerano su negativna očekivanja od roditeljske uloge. Ulazi li netko u roditeljstvo nevoljko i sa stavom da će mu dijete uništiti partnerski odnos i otežati život, onda će vjerojatno ispuniti svoja očekivanja, veća je mogućnost da će mu se smanjiti zadovoljstvo životnim uvjetima.

Ti stavovi zapravo nemaju veze sa stvarnim iskustvom roditeljstva koje može biti naporno, ali u svojoj srži prekrasno, nego s unaprijed donesenim zaključcima. Roditelji su tada skloni promatrati roditeljstvo kroz negativne naočale i pridavati veću težinu negativnim iskustvima koja potvrđuju ranija očekivanja.

Caplan (2011) tako navodi da će roditelji koji su uvjereni da će biti nesretni kada dobiju dijete, nakon dolaska djeteta u obitelj biti skloniji primjećivati ono čime potvrđuju svoja uvjerenja, ignorirajući pozitivna iskustva i negativno percipirajući ono što se događa.

Rođenje prvog djeteta – iskustvo koje nas duboko mijenja

Rođenje prvog djeteta je iskustvo koje nas duboko mijenja, i za koje zapravo ne možemo biti u potpunosti spremni, jer nikada nismo iskusili nešto slično.

Paulova to ilustrira misaonim eksperimentom koji je razvio australski filozof Franck C. Jackson:

„Zamislimo mladića koji je cijeli svoj život proveo u kući koja je potpuno siva i nikada nije vidio niti jednu boju. Imao je prilike čitati o bojama, naučio je kako fizički objasniti svjetlosne zrake koje se odbijaju s površina, kako ljudsko oko prima svjetlost i pretvara te podatke u doživljaj boje, čitao je i beletrističke knjige i poeziju koja opisuje ljepotu boja na cvijeću i drugim stvarima, ali on zapravo nikada nije istinski doživio boje. Može samo pretpostaviti hoće li ga crvena boja uzbuditi ili možda preplašiti i, čak i da točno pogodi da će ga, primjerice, preplašiti, ne može znati koliko će intenzivno biti to iskustvo.”

Roditeljstvo je, zapravo, vrlo blisko opisanom iskustvu. Čitanje literature o roditeljstvu, čuvanje tuđe djece (nećaci, djeca prijatelja) ili briga o kućnim ljubimcima koje doživljavate kao članove obitelji, ne mogu u potpunosti dočarati iskustvo kako je kada dobijete dijete. Nemoguće je predvidjeti intenzitet vašeg iskustva kao roditelja.

Značajnu ulogu ima i uvid u iskustva roditeljstva koja smo kao djeca doživjeli od svojih roditelja i važnih članova obitelji koji su o nama brinuli. Ponekad postupamo iz pozicije u kojoj se kao roditelji želimo ponašati suprotno od naših roditelja, no protokom godina može nas iznenaditi otkriće da smo postupali suprotno, a dobili učinke slične onima koje smo zapravo željeli izbjeći. Zbog toga je osvještavanje i postizanje uvida u vlastite postupke najvažniji čimbenik kojim u ulozi roditelja postajemo sve svjesnija i odgovornija bića.

Odluka na roditeljstvo se nadalje odnosi na preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge te svjesno ili nesvjesno postavljanje odgojnih ciljeva. To sve također podrazumijeva i doživljaj sebe kao roditelja, a odnosi se na cjelokupan sustav naših životnih vrijednosti.

Što čini dobrog i posvećenog roditelja

Roditeljstvo je proces koji se sastoji od uloga, zadataka, pravila i međuljudskih odnosa, razmjene osjećaja i vrijednosti koje roditelji stvaraju u odnosima sa svojom djecom. Osim što se nalazimo u ulozi onih koji hrabre i vode djecu na njihovu putu odrastanja, kao roditeljima nam je i samima često potrebna podrška, ponekad i vodstvo jer – nemojmo zaboraviti – radi se o možda najsloženijoj od svih uloga u životu čovjeka.

Privrženo roditeljstvo odnosi se na niz vjerovanja i ponašanja koja pomažu stvarati čvrste i privržene veze roditelja i djeteta. Radi se o vezama za cijeli život: za razliku od partnerskih i prijateljskih odnosa koje možemo mijenjati, odnosi s našom djecom su trajni.

Imati dijete znači na neki način ubrzati svoj osobni razvoj, istražujući dijelove sebe koje smo upoznali tek kroz izazove s kakvima se nismo nikada prije suočili. Ono što čini dobrog i posvećenog roditelja je mogućnost da vidi stvarnost očima svoga djeteta. Kada uspijemo vidjeti sebe dječjim očima, dobili smo mogućnost korekcije.

Neke od osobina dobrih roditelja su dobra slika o sebi, prilagodljivost i strpljivost. Uspješan roditelj pruža svojoj djeci dobar model, otvoren je za nove vještine i znanja, uživa u roditeljstvu, a istodobno je spreman suočiti se s teškoćama i izazovima. Upravo bi zbog toga većina roditelja na pitanje: „Da ponovno možete birati, biste li imali djecu?“, odgovorila potvrdno.

PORUKA OVOG POGLAVLJA

Odluka na roditeljstvo duboko je osobna odluka, u kojoj se isprepliću naša iskustva, vrijednosti, uvjerenja, životne okolnosti i niz drugih čimbenika. Iako je kroz povijest ona naizgled postala mnogo svjesnija i racionalnija, u suštini je u velikoj mjeri temeljena na emocijama. O djeci odlučujemo srcem.

Literatura

- Ashburn-Nardo, L. (2017). *Parenthood as a moral imperative? Moral outrage and the stigmatization of voluntarily childfree women and men*. *Sex roles*, 76(5-6), 393-401.
- Caplan, B. (2011). *Selfish Reasons to Have More Kids*. New York, NY: Basic Books.
- Gibran, K. (2008). *Prorok i umijeće mira*. Zagreb: Planetopija.
- Hill, J. L. (2017). *What does it mean to be a "parent"? The claims of biology as the basis for parental rights*. In *Parental Rights and Responsibilities* (pp. 29-96). Routledge.
- Jackson, F. (1986). *What Mary Didn't Know*. *The Journal of Philosophy*, 83(5), 291-295.
- Nomaguchi, K., i Milkie, M. (2003). *Costs and Rewards of Children: The Effects of Becoming a Parent on Adults' Lives*. *Journal of Marriage and the Family*, 65(2), 356-374.
- Obradović, J., i Čudina-Obradović, M. (1999). *Želja za djecom i apstinencija od djece: odrednice, korelati i mogućnosti društvene intervencije*. *Revija za socijalnu politiku*, 6(3), 241-258.
- Paul, L. A. (2015). *What you can't expect when you're expecting*. *Res Philosophica*, 92(2), 1-23.
- Pink, S. (2017). *Anticipated (Grand-) Parental Childcare Support and the Decision to Become a Parent*. *European Journal of Population*, 1-30.
- Rabin, A. I. (1965.). *Motivation for Parenthood*. *Journal of Projective Techniques and Personality Assessment*, 29(4), 405-413.
- Wood, R. J., Campbell, F. L., Townes, B. D., i Beach, L. R. (1977). *Birth planning decisions*. *American Journal of Public Health*, 67(6), 563-565.